

Povijesni pregled razvoja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj

Repinac, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:438086>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Nikolina Repinac

**Povijesni pregled razvoja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
u Republici Hrvatskoj**

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

**Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i
obrazovanje**

**Povijesni pregled razvoja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
u Republici Hrvatskoj**

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Mentor: doc. dr. sc. Lucija Jančec

Student: Nikolina Repinac

Matični broj: 0299000043

U Rijeci,

rujan, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Nikolina Repinac

Sažetak

Ovaj rad prikazuje povijesni pregled razvoja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Na njegov razvoj utjecale su modernizacijske promjene u društvu odnosno pojava industrijskog društva u Europi pa tako i u Republici Hrvatskoj. Uključivanje žena u industriju rada kao radne snage zahtijevalo je zapošljavanje oba roditelja. Pojavila se potreba za institucionaliziranim zbrinjavanjem djece. Prve ustanove za djecu rane i predškolske dobi otvorene na hrvatskim prostorima postaju dječja zabavišta, a prva takva ustanova otvorena je 1869. godine u Zagrebu. Nakon nje, ustanove se otvaraju i u drugim hrvatskim krajevima. Pritom hrvatski pedagozi počinju objavljivati radove o otvorenim ustanovama za predškolsku djecu. Otvara se tečaj za obrazovanje zabavišnih učiteljica 1880./81. šk. god. te je u radu prikazan profesionalni razvoj odgajatelja od početka rada predškolskog institucionalnog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja do danas. Kroz zakonske propise, odgajatelj je razvijao poželjne osobine u radu s djecom. Zdravstveni voditelj vrtića kao edukator i promotor zdravlja pritom prenosi znanja iz medicinskih znanosti na odgajatelje i širu zajednicu. U radu je također prikazan pregled razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u prvom privatnom vrtiću u Primorsko-goranskoj županiji "Pčelice-Škrljevo".

Ključne riječi: hrvatska dječja zabavišta, zakonski propisi, profesionalni razvoj odgajateljica, privatni vrtić "Pčelice-Škrljevo"

Summary

This paper presents a historical overview of the development of early and preschool education in the Republic of Croatia. Its development was influenced by modernization changes in society, i.e. the emergence of industrial society in Europe and also in the Republic of Croatia. The inclusion of women in the labor industry as a labor force required the employment of both parents. There was a need for institutionalized care for children. The first institutions for children of early and preschool age opened in Croatian areas became children's playgrounds, and the first such institution was opened in 1869 in Zagreb. After that, institutions were opened in other Croatian regions. At the same time, Croatian pedagogues begin to publish works on open institutions for preschool children. The course for the education of entertainment teachers opens in 1880/81. school year and the paper shows the professional development of educators from the beginning of preschool institutional early and preschool upbringing and education until today. Through legal regulations, the educator developed desirable qualities in working with children. The kindergarten health manager, as an educator and health promoter, transfers knowledge from medical sciences to educators and the wider community. The paper also presents an overview of the development of preschool education in the first private kindergarten in the Primorje-Gorski Kotar County "Pčelice-Škrljevo".

Key words: Croatian children's playgrounds, legal regulations, professional development of educators, private kindergarten "Pčelice-Škrljevo"

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	PREGLED RAZVOJA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA.....	2
2.1.	POTREBA ZA DJEČJIM VRTIĆIMA	2
2.2.	PRVE USTANOVE ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE DOBI NA HRVATSKIM PROSTORIMA	4
2.2.1.	PJESTOVALIŠTA	5
2.2.2.	ČUVALIŠTA	6
2.2.3.	ZABAVIŠTA	6
2.2.4.	PUČKA ILI KOMBINIRANA ZABAVIŠTA.....	7
2.3.	ANTONIJA KASSOWITZ-CVIJIĆ (1865. – 1936.)	7
2.4.	PUBLIKACIJE O ZABAVIŠTIMA.....	10
2.5.	ZAKONSKI DOKUMENTI KOJI UREĐUJU RAZVOJ PREDŠKOLSKOG ODGOJA OD 1945. GODINE	11
2.6.	ČETIRI ETAPE RAZVOJA MODELA KURIKULUMA RANOGA ODGOJA I OBRAZOVANJA	14
2.6.1.	PRVA ETAPA RAZVOJA KURIKULUMA.....	14
2.6.2.	DRUGA ETAPA RAZVOJA KURIKULUMA	15
2.6.3.	TREĆA ETAPA RAZVOJA KURIKULUMA.....	15
2.6.4.	ČETVRTA ETAPA RAZVOJA KURIKULUMA.....	16
2.7.	SESTRINSKA DJELATNOST U DJEČJIM VRTIĆIMA.....	16
3.	OBRAZOVANJE ODGAJATELJICA PREDŠKOLSKE DJECE U HRVATSKOJ KROZ POVIJEST	17
3.1.	TEČAJ ZA ZABAVIŠNE UČITELJICE (1880. – 1943.).....	17
3.2.	ŠKOLA ZA NASTAVNICE MALIH ŠKOLA U RUDAMA KRAJ SAMOBORA (1939. – 1943.).....	18
3.3.	SOCIJALNO-PEDAGOŠKA ŠKOLA U ZAGREBU (1945.-1949.)	19
3.4.	ŠKOLA ZA ODGAJATELJE U ZAGREBU (1949./50. – 1976./77.)	20
3.5.	PEDAGOŠKA AKADEMIJA (1968./69. – 1977./78.).....	20
3.5.1.	DOPRINOS ANKE DOŠEN-DOBUD (1920. – 2022.).....	21
3.6.	NASTAVNIČKI FAKULTETI (1978./79. – 1987./88.).....	21
3.7.	UČITELJSKI FAKULTETI – SVEUČILIŠNI STRUČNI STUDIJ PREDŠKOLSKOG ODGOJA (2005./06. -)	21
4.	POVIJESNI PREGLED RAZVOJA PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U DJEČJEM VRTIĆU „PČELICE – ŠKRLJEVO“	22
5.	ZAKLJUČAK	35
6.	LITERATURA.....	36
7.	PRILOZI.....	38

1. UVOD

U ovom završnom radu baviti ću se povijesnim pregledom razvoja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Ovaj završni rad sam izabrala kako bih se što bolje upoznala sa poviješću razvoja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj i kao buduća odgajateljica smatram da ju je veoma važno znati jer je potrebno poznavati povijest kako bi se razvijala i promjena.

U prvom dijelu završnoga rada navest ću prve institucije za djecu rane i predškolske dobi. Osvrnut ću se na rad i značaj jedne od začetnica dječjih vrtića u Republici Hrvatskoj, Antonije Cvijić. Navest ću začetnike pedagoških ideja o djeci rane i predškolske dobi u Republici Hrvatskoj te zakonske dokumente koji su utjecali na to da se ide u korak s vremenom i situacijama koje su zahtijevale prilagodbu. Također ću spomenuti sestrinsku djelatnost u dječjim vrtićima koja je također važna i potrebna vrtićima.

U drugom dijelu završnoga rada govorit ću o „obučavanju odgajateljica“ od početaka rada predškolskih institucija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja do danas. Osim toga, reći ću nešto i o reformatorici pedagoških misli Anki Došen-Dobud.

U trećem dijelu završnoga rada osvrnut ću se na pregled razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u prvom privatnom vrtiću u Primorsko-goranskoj županiji, „Pčelice-Škrljevo“.

U konačnici ću dati usporedbu nekadašnjih institucija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja sa današnjim te povezanost sa razvojem kurikuluma ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

2. PREGLED RAZVOJA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

2.1. Potreba za dječjim vrtićima

Kako bismo mogli bolje razumjeti razvoj ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj, moramo se osvrnuti na promjene u društvu u Europi, a to je pojava industrijskog društva kada je došlo do snažnog razvoja proizvodnje. U obiteljima je uloga žena stoljećima značila brigu za dijete i kućanske poslove, a uloga očeva je bila privređivanje za obitelj. Modernizacijske promjene, pojava industrijskog društva i uključivanje žena u industriju rada kao radne snage zahtijevale su radno aktivno stanovništvo pa je tako došlo do promjena u obiteljima gdje su se oba roditelja zaposlila izvan kuće. Uloga žena je doživjela promjenu uključivanjem u društveni život zajednice i zapošljavanjem unutar društva. Promijenio se odnos roditelja prema djetetu, javila se potreba za čuvanjem djece te se promijenio pristup prema odgoju. Ekonomske i društvene promjene dovele su do: „...*tendencije razvijanja demokratskih odnosa među partnerima, kao i između odraslih i djece te ravnopravnog dijeljenja obveza među članovima.*“ (Maleš, 1988: 9). Došlo je do sve veće potrebe za institucionalnim zbrinjavanjem djece jer su majke zbog posla sve manje vremena imale za djecu te se otvaraju prve predškolske ustanove (Sabor pedagoga Hrvatske, 2003). Robert Owen je već 1816. godine u Škotskoj za djecu radnica svoje pamučne industrije utemeljio odgojnu ustanovu za djecu u dobi od godine dana. Pokret za emancipaciju žena je također utjecao na otvaranje predškolskih ustanova. Prvi i Drugi svjetski rat su također utjecali na veliku potrebu zbrinjavanja i zaštite djece. Na hrvatskim prostorima žene su također sve više bile zapošljavane te nisu bile usredotočene isključivo na kućanske poslove i odgoj djece. Godine 1848. građanskom revolucijom je hrvatsko društvo prešlo iz feudalnog u građansko i došlo je do promjena u društvu. Izostanak majke zbog posla utjecao je na to da se netko o djetetu skrbi. Promatrajući trendove u Europi i kod nas se također dolazi na ideju otvaranja ustanova koje će skrbiti o djeci dok roditelji rade. Još je u djelima antičkih filozofa Platona i Aristotela bilo govora o ranom djetinjstvu odnosno vremenu do polaska u školu i na

koji način obrazovati djecu.¹ Problemom institucijskog odgoja su se osobito bavili poznati europski pedagozi Jan Amos Komensky, Friedrich Fröbel i Marija Montessori (Baran i sur., 2011). Osnivačima predškolske pedagogije smatraju se Jan Amos Komensky i Friedrich Fröbel (Mendeš, 2020).

Jan Amos Komensky (1592. – 1670.) smatra se „ocem suvremene pedagogije“ (Matijević i sur., 2016). Postavljajući pedagoški iskorak u odgojnom procesu, postavio je temelje modernoga školskog sustava na način da je odgojna razdoblja podijelio na četiri razine. Prva razina traje do šeste godine, a dijete se odgaja u obitelji (materinska škola). Druga razina se odnosi na razdoblje od šeste do dvanaeste godine, a dijete pohađa obveznu osnovnu školu (škola za materinski jezik). Treća razina se odnosi na razdoblje od dvanaeste do osamnaeste godine života kada dijete pohađa gimnaziju ili latinsku školu, dok se četvrta razina odnosi na razdoblje od osamnaeste do dvadeset i četvrte godine života. Tijekom tog razdoblja, dijete pohađa visoko školstvo ili akademiju. Komensky se zalagao za besplatno školovanje, spolnu ravnopravnost i zalagao se za iskustveno učenje, a suprotstavljao verbalizmu. Isticao je ulogu odgoja u društvu koja je nadređena nad obrazovanjem i pansofiju. J. A. Komensky u jednom od svojih najvažnijih pedagoških djela iz 1632. godine, *Informatorijumu za školu materinsku*, donosi prve misli o predškolskom odgoju što je veoma utjecalo na teoriju pedagogije u Hrvatskoj. U odgoju i podučavanju u materinskoj školi Komensky je smatrao najvažnijim: vjeru, rad, poznavanje prirode i materinski jezik. Također, još jedno veoma važno pedagoško djelo iz 1654. godine, enciklopedija odnosno rječnik *Osjetilni svijet u slikama* je služilo kao dopuna u odgoju najmlađih, a danas se ovo djelo smatra prvom slikovnicom u povijesti (Matijević i sur., 2016).

Njemački pedagog Friedrich Fröbel (1782.-1852.) smatra se začetnikom predškolskog odgoja (Matijević i sur., 2016). Shvatio je važnost predškolskog odgoja i obrazovanja i osnovao 1837. godine u Blankenburgu Ustanovu za razvoj stvaralačkih motiva

¹ U Aristotelovu djelu „Politika i etika“ podijelio je odgojna područja te prikazao na koji način ih obrazovati – za malu djecu do sedme godine kaže da trebaju imati aktivnosti igre, pričanja priča i tjelesne aktivnosti (Matijević i sur., 2016).

djelatnosti kojega je tri godine kasnije nazvao Kindergärten (dječji vrtić, u prijevodu: dijete je biljka, škola je vrt, a učitelj vrtlar) (Mendeš, 2020). U njegovom vrtiću djeca su razvijala svoju prirodu pomoću darova (igračaka) koji su djeci davani od jednostavnijih do složenijih oblika, a cilj je bio zbližiti se s prirodom, intelektualno i duhovno se razvijati i kontrolirati sebičnost. Od tog doba, širi se sustav ustanova koje su započele s radom po njegovom sustavu. Moto Friedricha Fröbela je bio „Dođite da živimo sa svojom djecom“, a institucija ima zadatak predati roditeljima, porodicama, učiteljima, nastavnicima sistem međusobno usklađenih i logički povezanih aktivnosti za igru (Matijević i sur., 2016). Igre koje je Fröbel osmislio bile su strogo koncipirane. Djeca su sastavljala kocke točno određenim redoslijedom. Glazbi je posvećena posebna pozornost. Fröbel je prikupljao „majčinske pjesme“, a potom ih i izdao 1843. godine (*Mother-play and nursery songs*). Nepuna tri desetljeća nakon prvih Fröbelovih dječjih vrtića u Njemačkoj, u Hrvatskoj se otvaraju prve ustanove po uzoru na Fröbelove (Mendeš, 2015).

2.2. Prve ustanove za djecu rane i predškolske dobi na hrvatskim prostorima

Prateći europske trendove i u Hrvatskoj se otvaraju prve ustanove za predškolsku djecu. „*Razmatranje pedagoške znanosti i odgojno-obrazovnih razvoja u Hrvatskoj ne može se zatvoriti u okvire samo našeg odgojno-obrazovnog prostora. Uvijek su pedagoški razvoji u jednoj zemlji dio zbivanja u široj znanstvenoj zajednici... Upravo zbog toga, pedagoški se razvoji u Hrvatskoj razmatraju u svezi s onim što se zbiva i izvan hrvatske znanosti o odgoju.*“ (Sabor pedagoga Hrvatske, 2003:23). Predškolske ustanove svoje korijene vuku iz različitih ustanova socijalne skrbi (Mendeš, 2015). Najpoznatija takva ustanova je Milosrdni zavod za sitnu zapuštenu dječicu (nahode), a otvoren je još 1432. godine (sabirališta) u Dubrovniku. U toj ustanovi su se šticićnici odgajali na način da su učili, molili, poštivali starije i usmjeravali na rad kao sluge svojim „gospodarima“. Ustanove takvog tipa su se otvorile i u Zadru u 15. stoljeću te Šibeniku u 17. stoljeću. Otvaraju se ustanove koje imaju socijalnu i odgojnu ulogu: hranilišta (1844. u Zagrebu), pjestovališta (1855.), djetišta (1894. u Zagrebu), dječja skloništa (1840. u Vodnjanu i 1854. u Rovinju), dječji domovi (1912.). Te ustanove su imale „*duh milosrdnog zavoda, čuvališta,*

skloništa za siromašnu djecu koji je zamagljivao pedagošku vrijednost ranog odgoja.“ (Serdar, 1999: 10). Nastajale su inicijativom vjerskih zajednica, skupina građana i pojedinaca, građanskih udruga, lokalnih i državnih vlasti. U ustanove su primana djeca od jasličke do školske dobi, no počinju se otvarati čuvališta i zabavišta isključivo za predškolsku djecu (1872.) (Baran i sur., 2011). Primjeri ovih ustanova pokazuju kako je briga o najugroženijima u društvu – nemoćnoj djeci puštenoj na ulice – bila pokretač revolucionarnih ideja. Sustav ustanova za predškolsku djecu, Antonija Cvijić dijeli u četiri skupine: pjestovališta, čuvališta, zabavišta te pučka ili kombinirana zabavišta koja će biti detaljnije opisana u nastavku (Došen-Dobud, 2019).

2.2.1. Pjestovališta

Pjestovališta (pjestovati – njegovati) su bile ustanove koje su primale novorođenu djecu do navršene treće godine, a o njima se brinule čuvarice i skrbile ne samo o zanemarenoj djeci, nego i o djeci kojima su roditelji zaposleni. Prva takva ustanova je otvorena 1. listopada 1855. godine u Samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu. Poznata su i po nazivu „dadilišta“ te se smatraju pretečama današnjih jaslica u dječjim vrtićima, a „kolijevke“ su bile ustanove slične pjestovalištima. Za otvaranje pjestovališta zalagala se Antonija Cvijić prema ideji Firmin Marbeau-a iz Pariza koji je osnovao *Crech jaslice*. U to vrijeme su u Francuskoj postojale 144 ustanove te vrste, a Fröbel je zastupao ideju da ulazak djece u Kindergarten može biti tek s navršene dvije godine života. Naglasak je na socijalnom značaju takvih ustanova iz razloga što očevi nisu imali dovoljno novaca za prehraniti obitelj pa su i majke morale raditi, a djeca su bila prepuštena sama sebi (ukoliko nije bilo mjesta u pjestovalištu). Rad s djecom je karakterizirala tek briga za njegu, prehrana, čistoća i red te su se djeca u tom smjeru i odgajala. Djeca su prvotno boravila u sobi tzv. „povitih“ (povijena u čiste platnene pelene), zatim u sobi kojoj su puzala te u konačnici u sobi gdje su se mogla kretati, gdje su dobivala igračke ili išla na igralište pod nadzorom čuvarice (Mendeš, 2020).

2.2.2. Čuvališta

Čuvališta su bila ustanove besplatne za njihove korisnike, financirane od strane općina i sl. koje primaju djecu od navršene treće godine do početka školovanja (ne rade nedjeljom i blagdanima) u kojima se čuvaju djeca, ali i uče razne igre, pjevanje i molitve te pristojno ponašanje, odnosno imaju odgojni značaj. Prvo čuvalište je otvoreno u Karlovcu 1. svibnja 1842. godine. Također, kao i pjestovališta, čuvališta imaju socijalni značaj – sklanjanje i zbrinjavanje napuštene i zapuštene djece s ulice. Tradicija ovih ustanova je najdulja jer su djelovale od 15. stoljeća u Dubrovačkoj Republici i dalmatinskim gradovima. Srodne ustanove čuvalištima su bila sirotišta. Djeca su u čuvalištima boravila od sedam do osamnaest (ili devetnaest) sati. Dobivali su i obrok uz malu novčanu naknadu. Djeca su u čuvalištima prvenstveno provodila vrijeme kako ne bi došlo okupljanja djece na ulicama, uličnog kriminala i drugih pogubnih utjecaja, ali i kako bi se pomoglo radničkoj klasi u kojoj su oba roditelja bila zaposlena. Ovdje su djeca učila pristojno se ponašati, pjevati, moliti i igrati narodne igre (Mendeš, 2020).

2.2.3. Zabavišta

Zabavišta su bila ustanove za djecu od navršene treće godine do polaska u školu kao i čuvališta, u kojima djeca borave sve dane osim nedjelje i blagdana. Djeca su u zabavištima boravila tri do četiri sata do podne te dva do tri sata iza podne, a namijenjena su bila svim slojevima društva. Prvo dječje zabavište u Hrvatskoj je osnovano 1869. godine u Zagrebu, to je bio privatni vrtić kojeg je osnovala učiteljica Antonija Cvijić Lukšić po uzoru na Fröbelove dječje vrtiće s ciljem da se djeca duhovno i tjelesno razvijaju. Njegov naziv kritizira pedagog Stjepan Basariček u časopisu Napredak. Pojam zabavište (po njemu) nikako ne predstavlja isto što i Kindergärten. Na prvoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini 1871. godine Stjepan Basariček ukazuje na potrebu osnivanja dječjih zabavišta. S obzirom na to da su zabavišta radila po principu Fröbelovih dječjih vrtića, važnost je bila i na metodičko-pedagoškom obrascu. Zabavišta su mogli osnovati i brinuti o njima, financirati, tko god je htio (općina, država, društvena zaklada, tvorničari itd.). 1879. godine zabavište Antonije Cvijić Lukšić postaje zabavište sestara milosrdnica. Otvaraju se dva privatna zabavišta

u Zagrebu, jedno pod vodstvom Josipe Žitković, a drugo A. Kafka-Mieusset. S obzirom na to da su otvarana privatna zabavišta, 1882. godine se u „Hrvatskom učitelju“ govori o tome da se otvore zabavišta na trošak grada. Privatna ustanova pod vodstvom Josipe Žitković 1882. godine označava *početak predškolskog odgoja u Hrvatskoj*. 1883. godine gradska općina je pozvala Antoniju Kassowitz-Cvijić da drugo „Gradsko ličko zabavište“ organizira prema modernim europskim trendovima u pedagogiji te postaje ravnateljicom zabavišta. U zabavištima su se primjenjivale Fröbelove suvremene metode rada s ciljem osposobljavanja djece za školu pod uvjetom da se ne zadire u osnovu škole, a osobe koje su se prve u Hrvatskoj počele baviti predškolskim odgojem su bile obrazovane u inozemstvu (Serdar, 2013).

2.2.4. Pučka ili kombinirana zabavišta

Pučka zabavišta ili kombinirana su kombinacija zabavišta i čuvališta. Ona imaju socijalnu i pedagošku namjenu. Pet do šest sati u danu djecu su izučavale zabavišne učiteljice. Djeca su boravila cjelodnevno, a nadzirale su ih čuvarice koje su pazile na higijenu i prehranu. Prema Antoniji Cvijić, ovakve ustanove su idealne (Došen-Dobud, 2019).

2.3. Antonija Kassowitz-Cvijić (1865. – 1936.)

Antonija Kassowitz-Cvijić je jedna od najvažnijih ličnosti hrvatske pedagoške i kulturne djelatnosti. Rođena je 17. siječnja 1865. godine u Zagrebu. Njen otac Stjepan je bio trgovac, a majka Antonija Cvijić-Lukšić je bila učiteljica glazbe i glasovira. Ujedno je bila i nećakinja Vatroslava Lisinskog te je osnovala prvo privatno dječje zabavište u Zagrebu 1869. godine po uzoru na prva zabavišta otvorena u Njemačkoj, nazvana Kidergärten, Fröbelovi dječji vrtići. Antonija Cvijić je u Zagrebu pohađala višu pučku školu, a u Beču je završila učiteljsku školu 1883. godine. Učiteljski posao započela je u Zagrebu te joj gradska općina upućuje poziv da organizira i zabavišta. Trinaest godina je vodila zagrebačko zabavište sve do svoje udaje (tadašnji Drugi školski zakon iz 1888. godine je zabranjivao rad nakon udaje) te bila zabavišna učiteljica. Antonija je započela s objavljivanjem radova u kojima opisuje hrvatsko školstvo, a suradnja se odvija i tijekom stvaranja radova u časopisima *Napredak*,

Smilje i Bršljan. Antonijina prva izdana knjiga je slikovnica „*Ilustrovani ABC*“ 1893. godine, a 1895. godine objavljuje knjigu *Rukovođ za zabavište*. Na samim koricama ove knjige navodi se da je Antonija bila dopisni član Hrvatskog pedagoškog književnog zbora, a na čiji poziv je i napisala knjigu. Voljela je proučavati povijest Zagreba, pisati biografske crtice, eseje, književne prikaze te razne kulturno-povijesne i beletrističke članke. U Hrvatskom narodnom kazalištu je 1911. godine bila izvedena njezina igra za djecu „*Krasuljica*“. U svojoj knjizi *Rukovođ za zabavište*, Antonija Cvijić iskazuje skeptičnost da se roditelji mogu toliko posvetiti djeci koliko im se mogu zabavišne učiteljice u zabavištima. Vjeruje da djeca u zabavištima mogu steći puno više znanja i iskustva koje im majke ne mogu pružiti. U svojoj knjizi ističe zadaće odnosno načela, sposobnosti koje će se kod djece razvijati. Pritom se ne spominje individualni razvoj djeteta. Ta načela su sljedeća (Cvijić, 1895: 21):

- a) *dijete neka dobrovoljno i rado boravi u krugu svojih drugova, i neka sudjeluje kod njihove igre i rada;*
- b) *neka se znade pristojno vladati spram svoje učiteljice, svojih drugova i inih osoba;*
- c) *neka s pažnjom i interesom sluša razgovore i pripovijesti svoje učiteljice;*
- d) *neka znade imenovati i najznamenitija životna i beživotna bića iz svoje okolice, neka pozna njihove najznatnije biljege, svojstva, korist i štetu;*
- e) *neka znade svoje misli i čuvstva razumljivo iskazati govorom, neka znade odgovarati cijelim rečenicama;*
- f) *neka znade kazivati naizust kratke pjesme;*
- g) *neka znade imenovati i pokazivati pravce: lijevo, desno, ovisno, razito, koso, pa neka ih znade narisati;*
- h) *neka znade brojiti do 10 i po broju razlikovati stvari;*
- i) *oko i ruka neka su mu toliko izvježbani, da može svoj rad izraditi čisto i prilično točno;*
- j) *neka znade po taktu koračati i pjevati.*

U svojoj knjizi „*Rukovođ za zabavište*“, Antonija Cvijić spominje da se dijete razvija iz svoje unutrašnjosti, međutim dolazi do oprečnosti u njezinim razmišljanjima jer se

nameće pitanje kako se dijete može razvijati iz unutrašnjosti i poticati dječju kreativnost, kada je način rada šabloniziran i metodički postavljen sa brojnim stereotipima i ograničenostima te didaktiziranju (Došen-Dobud, 2019.). Navedena „zabava“ iz knjige se više odnosi na ozbiljan rad. U zabavištima se koriste Fröbelove igračke, a aktivnosti koje se provode su:

1. tjelesne aktivnosti
2. zabavice (Fröbelovi darovi, ali i gotovi elementi koji se sastavljaju i stvaraju geometrijske cjeline te se mijenja njihov prvobitan oblik)
3. risanje (vježbanje oko-ruka na šablonama, a povezuje se s pjesmom ili pripovijetkom)
4. prošivanje (vezenje sa šabloniziranim uputama, a koriste se bijela, svijetlo žuta, zelena, modra, svjetlosmeđa boja, dok su štetne boje narančasta, žarko ružičasta i crvena boja)
5. pregibanje papira (stvaraju se razni geometrijski oblici, a bitna je strpljivost i urednost, dolazi do nemogućnosti djetetova slobodnog izražavanja)
6. pletenje (ne smije se dogoditi niti jedna greška jer pletivo tada neće uspjeti)
7. izrezivanje (geometrijski oblici na zahtjev učiteljice)
8. slikanje (gotove konture koje se ispunjavaju bojom)
9. spajanje štapića (spajanje graškom ili komadićima pluta kako bi nastala simetrija i sl.)
10. pletenje košarica (po naputcima, a učiteljica započinje i završava pletenje svake košarice)
11. modeliranje (glinom ili ilovačom, učiteljica svakom djetetu daje određenu količinu gline koju djeca zatim oblikuju u oblik koji učiteljica želi, primjerice kuglu te izvode razne druge oblike i nikako se s njom ne smiju igrati ili ju razmazivati)
12. pripovijedanje (obogaćuje se dječji govor, slikovnica se ne spominje)
13. zrenje (promatranje) (razne slike i modeli prema načelu: od bližega ka daljemu, povezanost je s nekom igrom ili zabavicom istovremeno kako bi se vidjelo jesu li djeca shvatila što su promatrala i o čemu su razgovarala)

14. učenje napamet (pjesmice koje potječu iz dječjeg vidokruga, molitve, lirske pjesmice)

15. pjevanje (uz učenje, igru i rad).

„Rukovođ za zabavište“ je prvi priručnik za rad s predškolskom djecom, a stručnjakinja Antonija Cvijić je njime pokazala svoju temeljitost, znanje, bogato iskustvo, opsežnost kakva se jedino kod nje mogla naći krajem 19. stoljeća pa sve do kraja 20. stoljeća kada su se počele objavljivati stručne literature za predškolski odgoj (Došen-Dobud, 2019). Ovaj rad Antonije Cvijić u drugoj polovici 19. stoljeća predstavlja veliki napredak jer naznačuje cilj odgoja, a to je da dijete bude „*što bliže idealu*“. Unatoč tome što smo danas svjesni nedostataka ovakvog načina rada u kojem nisu zadovoljene individualne djetetove potrebe, nepoštivanje djetetovih prava, osobnosti te gdje nema potaknute spontanosti kod djeteta, a okruženje nije dovoljno poticajno i razvoj je necjelovit, tada se pokazalo da Antonija Cvijić prati europske trendove (utjecaj Fröbela) i ne samo to. U svoje vrijeme je pružila najbolje što je mogla i znala. Antonija Cvijić je, osim što je utjecala na otvaranje ustanova za odgoj djece, također utjecala i na razvoj predškolske pedagogije u Hrvatskoj (Došen-Dobud, 2019).

2.4. Publikacije o zabavištima

Početak pedagoških misli o institucijskom predškolskom odgoju u drugoj polovici 19. stoljeća pripada razdoblju *prosvjetiteljske pedagogije* i traje do početka Prvog svjetskog rata. Razdoblje prosvjetiteljske pedagogije obilježili su pedagozi: Stjepan Basariček, Antun Cuvaj, Marija Fabković, Antonija Cvijić i dr. te ističu važnost odgoja u ranom djetinjstvu (Batinić, 2013). Među pedagozima se počinju javljati rasprave o tome što zabavišta trebaju predstavljati. Objavljene su tri publikacije o zabavištima (iz posljednja dva desetljeća 19. stoljeća):

1. Antun Cuvaj (1854. - 1927.) je u to vrijeme aktivno radio kao učitelj, a bio je i pedagog i školski nadzornik. Njegova brošura *Rieč o zabavištih (Kindergärten)*

iz 1880. godine govori o nastanku zabavišta, značenju, zadaći i odnosu prema obitelji i školi.²

2. Druga publikacija o zabavištu je *Teorija zabavišta*. Smatra se da je nastala 1880 – ih godina na temelju predavanja za zabavišne učiteljice u Samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu.³ Knjiga piše o ustrojstvu zabavišta, o metodi rada, o uzorima (Fröbel i Köhler) te da je bitno da se u zabavištima djeca povezuju s Bogom kroz molitve, pjesme i pripovijetke.
3. Treća publikacija o zabavištu je *Rukovođ za zabavište* objavljen 1895. godine autorice Antonije Kassowitz-Cvijić (1865.–1936.) (kćeri Antonije Cvijić Lukšić koja je otvorila prvo zabavište). Ova učiteljica zabavišta u Zagrebu je bila pod utjecajem ideja J. A. Komenskog, Pestalozzija, Fröbela i Köhlera. Knjiga je namijenjena mladim ženama i majkama kao smjerokaz na koji način odgajati djecu. Osim toga, u knjizi je opisan povijesni pregled ustanova za djecu te posebno zabavišta, opisana je igra kao odgojno sredstvo po uzoru na Fröbela i uređenje zabavišta (Prilog 1) (Mendeš, 2020).

2.5. Zakonski dokumenti koji uređuju razvoj predškolskog odgoja od 1945. godine

Otvaranjem institucija predškolskog odgoja i obrazovanja djece u Hrvatskoj, došlo je do potrebe definiranja svrhe i zadaća, načina rada, osnivača, financiranja, plaćanja doprinosa ustanovama i rješavanja sličnih pitanja. 1945. godine definirana je zadaća zabavišta *Uputstvom za organizaciju i rad u zabavištima*. Tijekom razdoblja od 1945. do današnjeg vremena, donosilo se dvadesetak zakona, dopuna, preporuka, kojima se rad ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje poboljšavao. Na taj način omogućeno je majkama sudjelovanje na tržištu rada (Baran i sur., 2011).

U Narodnoj Republici Hrvatskoj se 1947. godine donosi *Uredba o dječjim jaslicama*. Prema ovom zakonskom aktu ženama je omogućeno sudjelovanje u društvenom životu

² Napisao je opsežno djelo *Grada za povijest školstva*, vrlo važno za proučavanje povijesti pedagogije i školstva u Hrvatskoj.

³ U Samostanu sestara milosrdnica je otvoren prvi tečaj za zabavišne učiteljice (što ću kasnije navesti).

zajednice, a jaslice za djecu u dobi do tri godine potiču razvijanje pravilnih kulturno-higijenskih navika, sve je sterilno te izgleda poput bolnice, a radi zdravstveno osoblje. Djeca dobivaju interakciju sa odraslim osobama tek kada dođu na red aktivnosti hranjenja, previjanja, uspavlivanja i tješnja, no ostatak vremena borave u svojim krevetićima. Nedostaci ovakvog pristupa se uviđaju nakon sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Tadašnja istaživanja o razvoju i odgoju djece rane dobi mijenjaju pogled na jaslice kao socijalno-zdravstvene ustanove u mjesta interakcije i zajednice djece i odraslih. Dolazi do toga da ustanove postaju jedinstvene svojim izgledom, izgledom namještaja, ukrasa, a odjeća djece i osoblja postaje raznobojna. Na taj način ustanove prestaju biti sterilna mjesta isključivo bijele odjeće i posteljine. (Stambak, 1986). *Pravilnikom o organizaciji i radu dječjih vrtića* iz 1949. godine propisano je da je vrtić odgojna ustanova za djecu (od 3 godine do polaska u školu) sa zadaćom kao i u jaslicama (omogućavanje majkama sudjelovanje na tržištu rada). *Uredbom o samostalnom financiranju ustanova* i *Uredbom o visini i načinu plaćanja doprinosa roditelja za djecu u dječjim ustanovama* koje su donesene 1951. godine definirano je da obdaništa plaćaju isključivo roditelji čime dolazi do smanjenja broja djece u obdaništu. *Zakonom o dječjim vrtićima* je 1956. godine određen prestanak rada obdaništa i reorganizacija zabavišta koji počinju raditi kao dječji vrtići s poludnevnom boravkom. 1958. godine je *Zakon o budžetima i financiranju samostalnih ustanova* definirao da financiranje prelazi s proračunskog na samostalno. *Preporukom o rješavanju problema predškolskog odgoja i širenju mreže dječjih vrtića* iz 1960. godine određuje se vrtić kao najbolja dopuna obiteljskom odgoju te priprema djece za školu. *Zakon o financiranju školstva* donesen 1962. godine određuje povisivanje obveze doprinosa roditelja za boravak djece u vrtićima. 1965. godine je donesen *Zakon o dječjim vrtićima* koji propisuje zadatke vrtića (razvoj djece i pomoć roditeljima, suradnja s mjesnim zajednicama i društvenim organizacijama) te da sredstva za rad osigurava osnivač koji može dio sredstava staviti na teret roditelja. *Zakon o financiranju određenih oblika društvene zaštite djece* iz 1967. godine propisuje osnivanje općinskih fondova za institucije i usluge predškolskog odgoja čija se sredstva potom koriste za izgradnju te opremanje predškolskih ustanova i plaćanje troškova usluga djeci. *Program za rad* je dokument donesen 1970. godine kada počinju biti

zastupljene pedagoške ideje. Odgojno-obrazovni ciljevi, zadaće i sadržaji su bili propisani za pet odgojno-obrazovnih područja za svaku pojedinu dob djece: upoznavanje okoline, razvijanje elementarnih matematičkih pojmova, materinski jezik, tjelesni i zdravstveni odgoj, likovni odgoj i glazbeni odgoj. 1970. godine *Rezolucija o razvoju odgoja i obrazovanja na samoupravnoj osnovi* predlaže širenje predškolskih institucija jer je to doba ključno za razvoj djeteta. *Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta* iz 1974. godine donosi promjene u ustanove za rani odgoj i obrazovanje te se uvode i odgajatelji. Provođenjem *Zakona o društvenoj brizi o djeci predškolske dobi* iz 1974. godine, propisuju se kriteriji za uključivanjem djece u predškolske ustanove te osnivanje samoupravnih zajednica u kojima se osiguravaju sredstva za predškolski odgoj. Također se mijenja i financiranje ustanova. Već 1977. godine donosi se *Programska osnova za njegu i odgoj djece u dječjim jaslicama*, a u odgoju djece se počinje uvažavati jedinstvenost svakog pojedinog djeteta i njegova individualnost u odgojno-obrazovnom procesu. 1980. godine donesen je *Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju* koji ima najvažniju ulogu u procesu prelaska jaslica u pedagošku (iz medicinske) ustanovu te tako jaslice postaju sastavni dio dječjeg vrtića, a u njima se zapošljavaju odgajatelji. Njime se propisuje uvođenje predškolskih programa za djecu kao priprema za školu. Nove psihologijske spoznaje 1980-ih su utjecale na usmjerenost na poučavanje. Pokazalo se da djeca imaju mnogo veće sposobnosti nego što se prije smatralo. 1981. godine *Zakon o društvenoj brizi za djecu* propisuje da djeca s jednim roditeljem ili oba zaposlena roditelja, djeca koja žive u teškim zdravstvenim i socijalnim uvjetima, djeca bez roditeljske skrbi, djeca s teškoćama u razvoju imaju prednost pohađanja predškolske ustanove (kojoj je cilj briga za djecu, zaštita, njega, odgoj). Isti zakon propisuje minimalnu pripremu za školu. Dokument iz 1983. godine *Osnove programa rada s djecom predškolskog uzrasta* omogućuje odgajateljima da provode metodičko obrazovanje frontalno vođenih aktivnosti za koje danas znamo da su bile neprimjerene, vrlo strukturirane. Svaka odgojna skupina je bila izolirana, sobe su imale dominirajuće stolice, tepih za okupljanje te su bile prenatrpane djecom. Poštovao se tzv. „režim dana“ sa krutom organizacijom vremena za doručak, ručak, užinu i spavanje i aktivnošću u 9 sati. Hodnici su bili neiskorišteni, a roditelji nisu ulazili u prostore za djecu. *Zakon o*

društvenoj brizi za djecu iz 1990. godine propisuje trajanje pripreme za školu od 250 sati (Babić, Irović, 1999). 1991. godine donosi se *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece* nakon osamostaljenja Republike Hrvatske. Dijete se shvaća kao cjelovito biće koje treba zadovoljiti individualne potrebe. Polazi se od djeteta sa svojim individualnim potrebama, pravima i interesima (humanističko-razvojna orijentacija). 1991. godine *Zakon o društvenoj brizi za djecu* govori da ravnatelja imenuje skupština općine gdje je sjedište organizacije (prije ga je imenovala natječajna komisija: tri predstavnika radnika, jedan predstavnik roditelja i jedan predstavnik skupštine općine). *Zakonom o društvenoj brizi za djecu* iz 1993. godine ukidaju se Fondovi predškolskog odgoja, a osnivač predškolske ustanove može također biti županija i vjerske zajednice. 1997. godine *Zakonom o predškolskom odgoju i naobrazbi* određuje se donja granica od 6 mjeseci za ostvarivanje prava na predškolsku skrb, a također i obveza donošenja plana meže dječjih vrtića. *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi* 2007. godine zabranjuje se rad djelatnicima koji su pravomoćno osuđeni za određena kaznena djela. *Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe* iz 2008. godine propisani su standardi u obavljanju djelatnosti predškolskog odgoja. *Nacionalnim okvirnim kurikulumom* iz 2010. godine rani predškolski odgoj i obrazovanje ulazi u dokument vertikalne odgojno-obrazovnog sustava od ranog predškolskog odgoja i obrazovanja do srednjoškolskog obrazovanja odnosno jasnije se definira (Baran i sur., 2011).

2.6. Četiri etape razvoja modela kurikuluma ranoga odgoja i obrazovanja

2.6.1. Prva etapa razvoja kurikuluma

„*Program odgojno-obrazovnog rada*“ iz 1971. godine, bihevioristički orijentiran, nije se bazirao na individualne potrebe djeteta, bio je usmjeren na odgajatelja koji bi program planirao godinu dana unaprijed. Program je bio usmjeren na poučavanje te se njime utvrđuju ciljevi, zadaci i sadržaji rada po područjima rada, a propisuje znanja, sposobnosti i vještine koje djeca trebaju razviti. Takav rigidno, kruto isplanirani kurikulum se bazirao na prosječnu djecu, dječjoj igri se nije posvećivala pažnja, već kognitivnom znanju (Petrović-Sočo, 2013). Bihevioristička razvojna teorija

podrazumijeva odgajatelja kao „vlasnika“ svih informacija koje to znanje treba prenijeti na dijete, a dijete će ga svladati prisilnim ponavljanjem (Hansen, Kaufmann, Walsh, 2004).

2.6.2. Druga etapa razvoja kurikuluma

„*Osnove programa za odgojno-obrazovni rad s djecom predškolskog uzrasta*“ iz 1983. godine, iako je obuhvatio rad sa djecom uzrasta jedne do tri godine te predškolski program u godini prije polaska djeteta u vrtić, on je također imao nedostatke. Također je bio bihevioristički orijentiran, odgajatelj je dominantan u odnosu na dijete, igra je stavljena u drugi plan, ponovno su se zapostavile dječje individualne osobine i potrebe. Petrović-Sočo u svojoj knjizi „*Mijenjanje konteksta i odgojne prakse dječjih vrtića*“ iz 2009. godine opisuje kako su duboko ukorijenjeni stavovi, navike i ponašanja odgajatelja u ustanovama promijenjeni te kako dijete od najranije dobi može živjeti učiti i učiti živjeti. Odnos teorije i prakse je u prve dvije etape razvoja kurikuluma jednoznačan i linearan, a ustanove koje provode kurikulume su autoritarno kontrolirajuće (Miljak, 2015).

2.6.3. Treća etapa razvoja kurikuluma

„*Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece*“ iz 1991. godine polazi od djeteta samog i njegovih individualnih potreba: dijete uči kroz igru istražujući, a odgajatelj je podrška djetetu. Učenje se temelji na teoriji konstruktivizma (Piaget, Vigotsky, Bruner, Schon) te na humanističko-razvojnoj teoriji razvoja. Konstruktivistička paradigma ističe novi odnos djeteta, odgajatelja i stvarnosti odnosno svih sudionika u odgojno-obrazovnom sustavu. Dječji vrtić nije čuvalište, već ustanova gdje se izravno poučavanje zamjenjuje izravnim iskustvom djeteta sukladno njegovoj dobi, interesima i potrebama (Mijatović, 1999). Dijete svoje znanje aktivno izgrađuje tj. konstruira zajedno s drugom djecom i odraslima, što se razlikuje od shvaćanja djeteta kao „prazne ploče“ u koje se znanje treba urezati (Slunjski, 2008). Uloga odgajatelja u konstruktivističkom okruženju za učenje određena je na način da se odgajatelj na osnovi promatranja djeteta usklađuje s njegovim aktivnostima (Slunjski, 2001).

2.6.4. Četvrta etapa razvoja kurikuluma

Cjelovit „*Nacionalni okvirni kurikulum*“ iz 2010. godine uključuje čitavu vertikalu odgojno-obrazovnog sustava (od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja do srednjoškolskog obrazovanja) te je sličan kurikulumu iz 1991. godine (Petrović-Sočo, 2013). Naglašava da je dijete cjelovito biće i vrijednost po sebi te da treba uvažavati njegov identitet, individualne i razvojne potrebe (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011).

„*Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*“ iz 2014. godine predstavlja širu koncepciju predškolskog kurikuluma. To je okvirna koncepcija sa temeljnim vrijednostima, načelima i ciljevima odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi. Učenje se shvaća kao proces u kojem dijete aktivno izgrađuje svoje znanje, a također se i podržava ideja pluralizma u primjeni pedagoških ideja. Odgajatelj ima slobodu u planiranju i ostvarivanju neposrednog rada s djecom (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014). U njemu su sadržane sve suvremene znanstvene postavke, a ključno je da dijete nije objekt odgojnog procesa, već socijalni subjekt, od rođenja ga se treba poštovati i shvaćati ozbiljno, a vrtić nije samo mjesto koje će ga pripremati za život, već je to prvenstveno mjesto gdje će dijete steći životno iskustvo (Mendeš, 2020). Dijete uči na prirodan način bez izravnog poučavanja, kao i u trećoj etapi razvoja kurikuluma (Miljak, 2009).

2.7. Sestrinska djelatnost u dječjim vrtićima

Zdravstveni voditelj vrtića je medicinska sestra koja (u suradnji s liječnicima primarne medicine) u odgojno-obrazovni rad svojom stručnošću implementira znanja iz medicinskih znanosti te prenosi znanja na odgajatelje i širu zajednicu. Edukator je i promotor zdravlja (higijena, prehrana i zdravstvena zaštita). Unatoč izmjenama i dopunama *Zakona o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta* iz 1979. godine, zbog nejasno definiranih zadaća i statusa u vrtićima, radna skupina viših medicinskih sestara dječjih vrtića sa djelatnicom Zavoda za zaštitu majki i djece iz Zagreba (današnja Klinika za dječje bolesti u Klaićevoj) Slavicom Vukelić, izrađuje *zdravstvenu dokumentaciju za dječje vrtiće i Elemente higijenskog standarda* čime se

uvelike olakšao rad viših medicinskih sestara. Više medicinske sestre osnivaju svoju podružnicu pri Hrvatskoj udruzi medicinskih sestara (HUMS) 2000. godine, čime su se dodatno povezale (Vučemilović, 2013).

3. OBRAZOVANJE ODGAJATELJICA PREDŠKOLSKE DJECE U HRVATSKOJ KROZ POVIJEST

3.1. Tečaj za zabavišne učiteljice (1880. – 1943.)

Prvo djevojačko učiteljsko učilište je osnovano u Samostanu sestara milosrdnica sv. Vinka u Zagrebu 1848. godine gdje su se početno obrazovale učiteljice za škole tog reda s izvođenjem nastave uglavnom na njemačkom jeziku (Mendeš, 2015). No, 1851. godine crkva je imala za cilj obrazovati učiteljice kako bi odgojem utjecale na mlade u vjerskom smislu pa su školu mogla pohađati i svjetovna lica. 1861. godine se uvodi hrvatski jezik kao nastavni jezik u učiteljsku školu, a redovnice su otvarale i dječja zabavišta i pjestovališta. Nakon što su se otvorile ustanove predškolskog odgoja, došlo je i do potrebe za obrazovanjem zabavišnih učiteljica. 1880/1881. šk.god. bio je pokrenut prvi tečaj za obrazovanje zabavišnih učiteljica u Ženskoj učiteljskoj školi sestara milosrdnica u Zagrebu što je bio logičan nastavak širenja njihove obrazovne djelatnosti. Ovdje su polaznice stjecale temeljna pedagoška znanja i vještine za rad u dječjim zabavištima (Prilog 2). Uvjet upisa je bio završena ženska škola, niža gimnazija ili građanska škola. To je bio prvi stručni kadar za rad u predškolskim ustanovama. 1874. godine donesen je prvi dokument čime se započelo reguliranje predškolske djelatnosti *Zakon ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*.⁴ 1878. godine donesen je drugi dokument *Naredba ob ustrojstvu zabavišta*. Odjel za bogoštovlje i nastavu Kraljevske

⁴ Zakon propisuje osnivanje zabavišta uz svaku žensku učiteljsku školu za praktičnu obuku učenica. Njime je prvi put u povijesti u zakonskom dokumentu spomenuta ustanova za djecu rane dobi.

zemaljske vlade donosi naredbu o ustrojstvu zabavišta što je također jako važno za reguliranje predškolske djelatnosti. U njemu se točno definira da je zabavište odgojna ustanova za djecu rane dobi, a da su zabavišne učiteljice (izričito ženske osobe tjelesno potpuno zdrave, vješte u hrvatskome nastavnom jeziku, muzikalne, bitno je da je navršila 16 godina, da ima propisano obrazovanje te da je neporočna ponašanja) kvalificirane osobe. Određuje se da tečajevi traju jednu školsku godinu i da se osnivaju pri ženskim učiteljskim školama, a da se polažu i završni ispiti koji se sastoje od teorijskog i praktičnog dijela koji se polažu pred ispitnim povjerenstvom. Navode se i zadaće ustanove, uređenje i oprema. *Ustrojstveni statut za učiteljske škole u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji* donesen 1889. godine detaljnije je razradio pitanja o obrazovanju zabavišnih učiteljica, o tome da je bitno steći vještinu, sigurnost, razumjeti svrhu odgajanja djece, njihovu narav. Svime navedenim u ovom poglavlju potaklo se otvaranje i rad mnogih zabavišta (Mendeš, 2018).

3.2. Škola za nastavnice malih škola u Rudama kraj Samobora (1939. – 1943.)

Nakon 1. svjetskog rata su se počela otvarati Dječja skloništa koja su bila u nadležnosti socijalnih organa te dječja zabavišta u nadležnosti prosvjetnih organa, a učiteljice dječjih skloništa su obogatile postojeću pedagošku praksu: slobodnom igrom, igrama s pravilima te slobodnim likovnim izražavanjem (Mendeš, 2018). 1930 – ih godina su otvarana dječja skloništa. 1939. godine osnivanjem Banovine Hrvatske⁵ većina hrvatskog naroda se našla u njoj te su razni poslovi ušli u njenu nadležnost. Razne ustanove humanitarnog i socijalnog karaktera kojima su se zbrinula predškolska djeca su bile u nadležnosti Odjela za socijalnu politiku. Mala škola u Rudama je započela s radom nakon što su se na mjestu školske kuhinje počela uključivati djeca predškolske dobi (uz školsku djecu). Naime, selo Rude kraj Samobora je bilo izrazito siromašno pa nije postojala niti mogućnost prehranjivanja vlastite obitelji. Crveni križ i brojni ljudi su se uključili u projekt te je nastala predškolska ustanova sa igračkama i spravama za igru. Izrađen je programski dokument kojim je određeno da učiteljice sa

⁵ temeljem sporazuma Cvetković-Maček.

završenom učiteljskom školom izvode različite sadržaje i raspoređuju prema načelu godišnjih doba. 1939. godine Savjet za socijalnu politiku Banovine Hrvatske je osnovao školu za nastavnice malih škola u selu Rude kraj Samobora. Škola je trajala dvije školske godine, u njoj rade pedagozi, psiholozi, liječnici, stručnjaci za glazbu, ritmiku i tjelesno vježbanje. “Teorijski je dio obuhvaćao predmete pedagogiju, psihologiju, metodiku, higijenu, tjelesno vježbanje, glazbu, ritmiku, dok je praktični dio obrazovanja obuhvaćao hospitacije u maloj školi i drugim dječjim skloništima te samostalno izvođenje praktičnog rada uz mentorstvo iskusnih učiteljica dječjih skloništa.” (Mendeš, 2018:51) Tijekom Drugog svjetskog rata škola prestaje sa djelovanjem. Godine 1944. Mala škola u Rudama preseljena je u Zagreb pod nazivom Škola za dječju zaštitu.

3.3. Socijalno-pedagoška škola u Zagrebu (1945.-1949.)

Nakon završetka Drugog svjetskog rata javila se potreba za predškolskim ustanovama (mnoga djeca su ostala bez roditelja) te se donose prvi pravilnici koji uređuju predškolsku djelatnost. Otvaraju se različite ustanove za skrb i odgoj predškolske djece. Ministarstvo socijalne politike Narodne Republike Hrvatske je 1945. godine osnovalo u Zagrebu Socijalno-pedagošku školu kako bi se osposobili prvi stručni odgajatelji predškolske djece. Sljedeće godine škola mijenja naziv u Škola za odgajatelje Ministarstva socijalne politike Narodne Republike Hrvatske i djelovala je do 1949. godine. Na taj način se osposobljavao prvi stručni kadar za rad u predškolskim ustanovama uz uvjet završene niže srednje škole ili završenog tečaja za rad s djecom predškolske dobi (učiteljice). Svoj doprinos je dao i Pedagoško-književni zbor u Zagrebu. U Školi za odgajatelje djelovao je učenički dom gdje su bili smješteni polaznici te vježbaonice odnosno dva dječja doma (jedan za predškolsku, a drugi za školsku djecu). Tečajevi su bili pripravnici (osposobljavanje kandidata zaposlenih na radnim mjestima odgajatelja predškolske djece u dječjim domovima i obdaništima) i dopunski (za odgajatelje sa završenim pripravnim tečajevima te učiteljicama zaposlenim na radnim mjestima odgajateljica predškolske djece u dječjim domovima i obdaništima). Primjer predmeta zastupljenih u nastavnim planovima i programima

tečajeva za odgajatelje od 1945. do 1948./49. godine nalazi se u Prilogu 3 (Mendeš, 2018).

3.4. Škola za odgajatelje u Zagrebu (1949./50. – 1976./77.)

Posebno odgajateljsko učilište u nadležnosti prosvjetnih organa vlasti je osnovano 1949. godine kao Škola za odgajatelje u Zagrebu koja je djelovala do 1976./77. godine. Godine 1958. je predškolska djelatnost postala sastavni dio školskog sustava, a predškolska pedagogija je shvaćena kao zasebna disciplina koja se bavi odgojem djece od 3. do 6. godine života. Predviđeno je četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, a promjene su se dogodile 1964. godine kada je došlo do okrupnjivanja nastavnih predmeta, mijenjanja naziva predmeta, povećanja ili smanjenja fonda sati za pojedine predmete te je na taj način došlo do osuvremenjavanja sustava obrazovanja. Igra je bila shvaćena kao osnovni oblik učenja. Krajem 1950 – ih godina dolazi do potrebe za obrazovanjem odgajatelja predškolske djece na višoj razini (Prilog 4) (Mendeš, 2018).

3.5. Pedagoška akademija (1968./69. – 1977./78.)

Katedre za predškolski odgoj u pedagoškim akademijama su podigle obrazovanje odgajatelja na razinu više škole. Na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu je 1968./1969. šk.god. pokrenut studij predškolskog odgoja u trajanju od dvije godine, prvotno kao izvanredni studij, potom redovni. Studij predškolskog odgoja se 1971./1972. šk.god. izvodi i na Pedagoškim akademijama u Splitu, Rijeci i Osijeku. Nastavni plan i program se sastojao od zajedničkog i posebnog studija. Visokoškolsko obrazovanje odgajatelja je regulirano Programom odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću donesenim 1971. godine. Odgojni se proces izvodio kroz šest metodičkih područja, a to su: Materinski jezik, Upoznavanje prirodne i društvene sredine, Početne matematičke predodžbe, Likovni odgoj, Glazbeni odgoj i Tjelesni odgoj (Prilog 4). Za rad u dječjim vrtićima se primaju isključivo odgajatelji koji su završili školu za odgajatelje te koji će svojim osobinama i svojim radom moći ostvariti svrhu odgoja i obrazovanja. Akademije su otvorene u periodu od 1968./69. do 1978./79. u: Zagrebu, Rijeci i Splitu, Osijeku, Puli, Zadru i Petrinji, Gospiću te u konačnici u Čakovcu (Mendeš, 2018).

3.5.1. Doprinos Anke Došen-Dobud (1920. – 2022.)

Anka Došen-Dobud, profesorica koja je počela predavati prvoj generaciji studenata predškolskog odgoja na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu 1968./1969. ak. god. kolegij Predškolska pedagogija (zatim i u Splitu i Puli), prva je razradila koncepciju slobodnog izbora dječjih aktivnosti te je utjecala na modernizaciju institucijskog predškolskog odgoja. Autorica je brojnih knjiga i članaka, a knjiga “Odgoj i slobodne aktivnosti predškolskog djeteta” je korištena i kao udžbenik na pedagoškim učilištima. Anka Došen-Dobud je isticala da slobodne aktivnosti trebaju djetetu omogućiti da se slobodno izrazi što znači da dolazi do spontanog dječjeg djelovanja koje mu odgajatelj omogućuje prateći njegove interese i stvaranjem poticajne osnove, a mogu se provoditi u vrijeme jutarnjeg okupljanja djece, između ili nakon zanimanja djece u odjeljenjima, nakon povratka u vrtić poslije šetnje te pred polazak kući (Mendeš, 2020). Smatra se reformatoricom predškolske pedagogije u Hrvatskoj (Burić, 2013).

3.6. Nastavnički fakulteti (1978./79. – 1987./88.)

Nakon prestanka rada pedagoških akademija, 1978. godine na snagu je stupio nastavni plan i program koji je predvidio kolegije raspoređene na tzv. opće i zajedničke te stručno-metodičke programske osnove (kolegiji nepromijenjeni). 1980 – ih povezalo se srednjoškolsko s visokoškolskim obrazovanjem u programskom trajanju od šest godina (četiri godine srednje škole i dvije godine na fakultetu). Model se odnosio na obrazovni program, uvođenje u struku i stručna praksa te biranja smjera (predškolski odgoj ili razredna nastava) kao nastavak na sljedeće dvije godine (fakultet). Reformom sustava srednjoškolskog obrazovanja 1990 – ih godina, napušten je ovaj model. Studij je sveden na dvogodišnji studij koji se mogao pohađati u Visokim učiteljskim školama u Rijeci, Splitu, Zadru, Puli, Osijeku, Čakovcu, Petrinji i Učiteljskoj akademiji u Zagrebu (Mendeš, 2018).

3.7. Učiteljski fakulteti – sveučilišni stručni studiji predškolskog odgoja (2005./06. -)

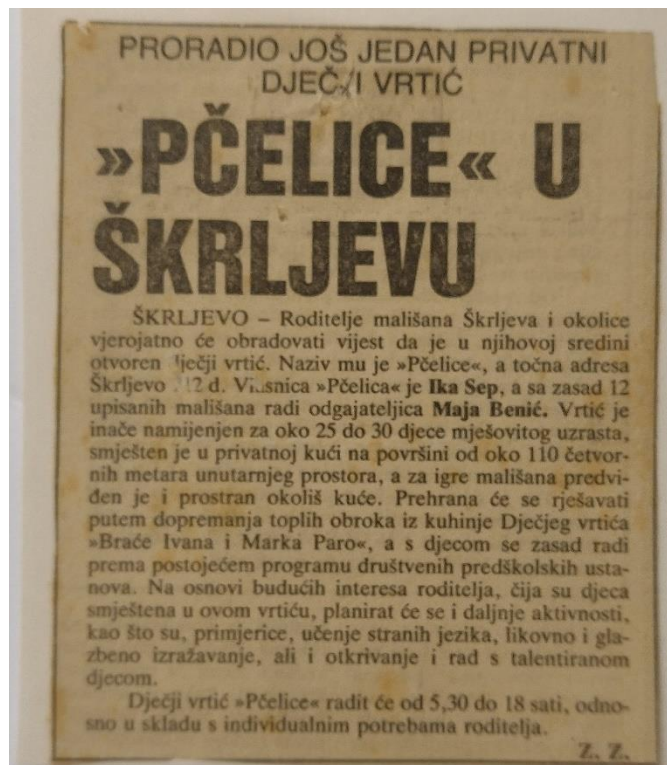
Visoka učiteljska škola u Rijeci i Osijeku su napravile veliki iskorak u odnosu na druge studije započevši sa provođenjem trogodišnjeg studija. U skladu s reformom

visokog obrazovanja prema načelima Bolonjskog procesa, 2005. godine se u svim sveučilišnim centrima započinje s izvedbom stručnog studija predškolskog odgoja u trogodišnjem trajanju. 2009./2010. ak.god. Učiteljski fakulteti u Rijeci i Osijeku započinju s izvedbom preddiplomskog sveučilišnog studija, a zatim i diplomskog sveučilišnog studija Rani predškolski odgoj i obrazovanje; nešto kasnije i Učiteljski fakultet u Zagrebu. Na ovaj način odgajatelji prvi put u povijesti mogu napredovati do zvanja doktora znanosti (Mendeš, 2018).

4. POVIJESNI PREGLED RAZVOJA PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U DJEČJEM VRTIĆU „PČELICE – ŠKRLJEVO“

U ovom dijelu završnog rada osvrnut ću se na rad prvog privatnog dječjeg vrtića u Primorsko-goranskoj županiji, dječjeg vrtića “Pčelice-Škrljevo”. Ovaj dio rada nastao je na temelju proučavanja arhive te usmenim intervjuom s osnivačem ustanove fizičkom osobom, gospođom Ikom Sep. S obzirom da u to vrijeme nije postojao imenik djece niti ljetopis, brojne fotografije su prikupljene i dokumentirane u albume, a djecu se popisivalo u bilježnice. Dječji vrtić “Pčelice-Škrljevo” je osnovan 1990. godine u Škrljevu na adresi Škrljevo 112/d te započinje s radom kao prvi vrtić osnivača privatne osobe u Primorsko-goranskoj županiji (Fotografija 1, Fotografija 2 i Fotografija 3).

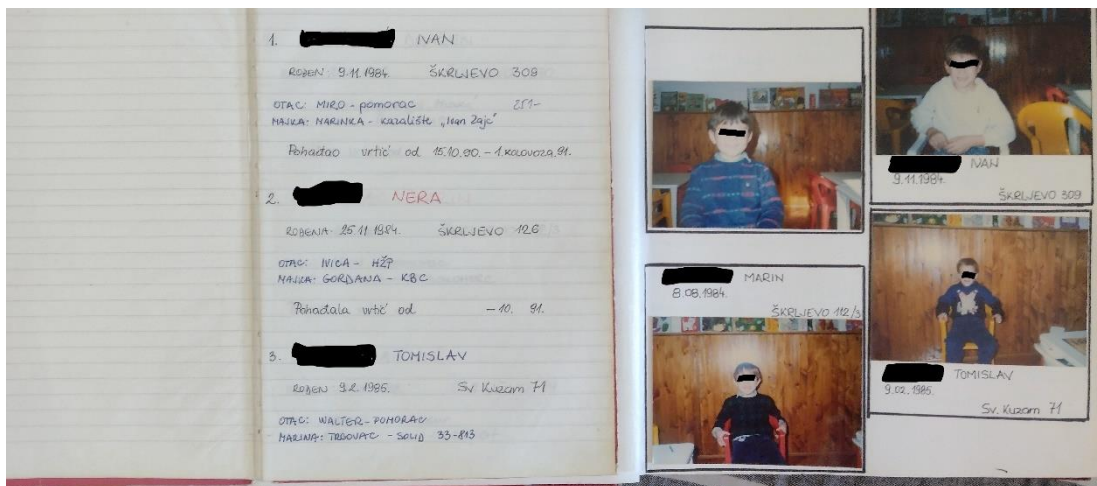
Fotografija 1: Izvadak iz novina o otvorenju dječjeg vrtića “Pčelice-Škrljevo”, 1990. godina (iz privatnog arhiva vlasnice Ike Sep)

Fotografija 2: Izvadak iz novina o radu dječjeg vrtića “Pčelice-Škrljevo”, 1990. godina (iz privatnog arhiva vlasnice Ike Sep)

Fotografija 3: Bilježnica i album s upisanom djecom u dječjem vrtiću “Pčelice-Škrljevo”, 1990. godina

U dječjem vrtiću “Pčelice-Škrljevo” se se u početku upisalo dvanaestero djece, iako je namijenjen za 25 do 30 djece mješovitog uzrasta. Od otvaranja vrtića do danas u njemu radi odgajateljica gđa. Maja Benić.

Vrtić je smješten u privatnoj kući na površini od oko 110 četvornih metara (Fotografija 4).

Fotografija 4: Dječji vrtić “Pčelice-Škrljevo”

Objekt se sastoji od garderobe, sobe dnevnog boravka, prostora sanitarnih uređaja i trijaže te ureda ravnatelja (namijenjen je za administrativne poslove osnivačice, gđe. Ike Sep i ravnatelja, gđina. Vice Sep te za prijem roditelja i za informatičku opremu) (Fotografija 5 i Fotografija 6).

Fotografija 5: Unutarnji prostor dječjeg vrtića “Pčelice-Škrljevo”

Fotografija 6: Prostor sobe dnevnog boravka dječjeg vrtića “Pčelice-Škrljevo”

Uz unutarnji prostor, vrtić posjeduje i vanjski prostor sa dječjim igralima (Fotografija 7).

Fotografija 7: Vanjski prostor dječjeg vrtića “Pčelice-Škrljevo”

Vrtić se tijekom godina rada obogaćuje raznim didaktičkim materijalima, igračkama, namještajem, policama, ormarićima, drvenom kućicom unutar sobe dnevnog boravka, raznim neoblikovanim materijalima, igralima i bazenom u dvorištu vrtića te antistres podlogom na dvorištu vrtića (Fotografija 8 i Fotografija 9).

Fotografija 8: Obogaćen unutarnji prostor vrtića “Pčelice-Škrljevo”

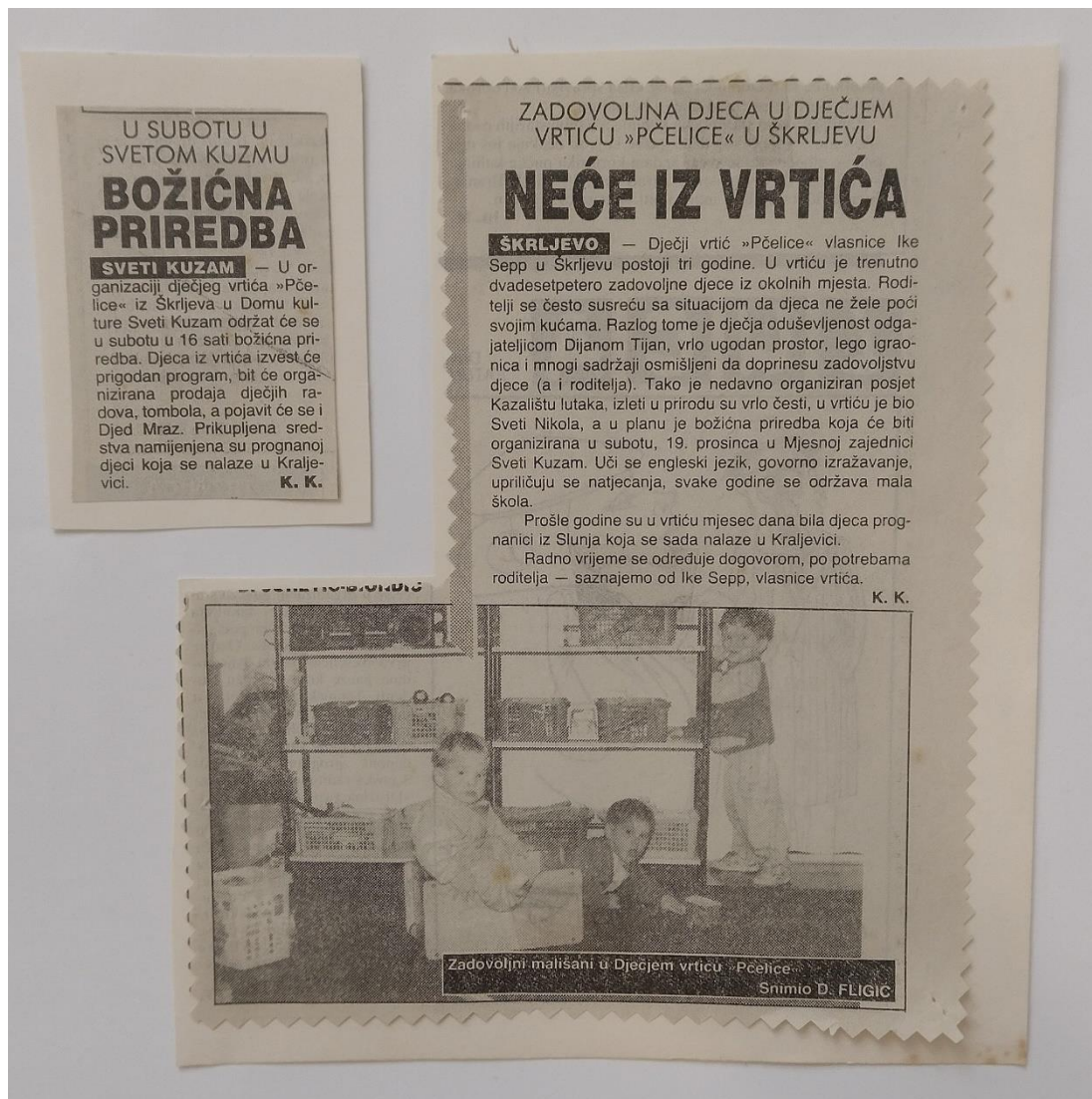

Fotografija 9: Obogaćen vanjski prostor dječjeg vrtića “Pčelice-Škrljevo”

Svojim radom, suradnjom sa lokalnim čimbenicima i društvenom zajednicom, postaje vrlo aktivan vrtić na području Grada Bakra i pokretač brojnih aktivnosti u Škrljevu. Nakon tri godina rada, vrtić prima dvadesetpetero djece. Česti su odlasci u prirodu i šetnja bližom okolicom, izleti, posjete Kazalištu lutaka u Rijeci, održavaju se priredbe ususret blagdanima te se sudjeluje u raznim događanjima, primjerice Dječja karnevalska povorka u Rijeci. U vrtiću se uči engleski jezik, a radno vrijeme je u dogovoru s roditeljima i prema njihovim potrebama (Fotografija 10).

Fotografija 10: Izvadak iz novina o radu dječjeg vrtića “Pčelice-Škrljevo”, prosinac 1993. godine (iz privatnog arhiva vlasnice Ike Sepp)

Ključan događaj se dogodio 1994. godine kada su privatni vrtići Primorsko-goranske županije: “Pčelica” – Škrljevo, “Maslačak” – Krasica, “Pinokio” – Zamet, “Maza” – Vežica, “Malik” - Viškovo, ukazali vlasti na veliki problem, a to je sufinanciranje dječjih vrtića od strane općine. Međutim, vlast nije ispočetka pokazala razumijevanje za ovakve potrebe i samim time odvajala društvene vrtiće (koje je sufinancirala) od privatnih (Fotografija 11, Fotografija 12, Fotografija 13).

Fotografija 11: Izvadak iz novina o nejednakom tretmanu privatnih i društvenih dječjih vrtića, 1994. godina (iz privatnog arhiva vlasnice Ike Sep)

HKDS PODRUŽNICA RIJEKA

NEJEDNAK TRETMAN PRIVATNIH I DRUŠTVENIH DJEČJIH VRTIĆA

Zašto jedinice lokalne uprave i Županija primorsko-goranska ne žele riješiti pitanje financijske podrške privatnih vrtića

Društvena briga o djeci predškolske dobi dio je posebne društvene brige o djeci kojom se osigurava zadovoljavanje i ostvarivanje zajamčenih prava, potreba i interesa društva. Cilj je ove društvene brige o djeci:

- ostvarivanje njega, odgoja i zaštite djece za vrijeme rada roditelja,
- ostvarivanje prava djece na minimalni program predškolskog odgoja,
- pridonnošenje planiranja obitelji

Iz ovako definiranih zakonskih postavki proizilazi, da je briga o djeci od posebnog društvenog interesa, pa se to sigurno odnosi i na djecu koja pohađaju privatne vrtiće, te začuđuje zašto jedinice lokalne uprave i Županija Primorsko-Goranska ne žele riješiti pitanje financijske podrške privatnih vrtića.

Spomenutim Zakonom o društvenoj brizi o djeci predškolske dobi, građani koji osobnim radom u vidu zanimanja obavljaju poslove njega, odgoja i zaštite djece, stječu dohodak pod jednakim uvjetima kao i društvene predškolske organizacije. Sukladno tome, i financijska sredstva za zadovoljavanje potreba i interesa građana, kad se radi o ostvarivanju njega, odgoja i zaštite djece predškolske dobi osobnim radom osiguravaju se na način kako je to propisano za predškolske ustanove u vlasništvu jedinice lokalne samouprave i uprave. Kako privatni vrtići na području naše Županije:

1. »MASLAČAK« — KRASICA
2. »MALIK« — VIŠKOVO
3. »PČELICA« — ŠKRLJEVO
4. »PINOKIO« — ZAMET
5. »MAZA« — VEŽICA

imaju i prikupljene zahtjeve građana sa spomenutih područja, kojima oni potvrđuju potrebu da navedeni privatni vrtići djeluju na zadovoljavanje potreba djece predškolske dobi kao JAVNA potreba, to tim više što su društveni vrtići prekapacitirani i ne mogu prihvaćati novu djecu, to začuđuje činjenica da npr. Općina Bakar odgovara na zahtjev građana kako oni nisu dužni primiti ih na razgovor! Koja je to vlast i za čije interese je ona izabrana? I još jasnije — Zar ona ne zna da je izabrana od tih istih građana sa samo jednim ciljem — da radi za potrebe i bori se za interese tih građana.

HKDS ovim prosvjedom želi sugerirati:

1. poštovanje pravne regulative i točnu primjenu zakonskih propisa,
2. promjenu načina rada i arogantnog stava organa uprave spram rješavanja problema,
3. pomoć privatnim vrtićima kako bi mogli jednakovrijedno raditi na društvenoj brizi o djeci.

HVALA NA UVRSTENJU!
Sa štovanjem!

HKDS PODRUŽNICA RIJEKA
ing JOSIP FERANČIČIĆ

**OBAVIJEST POGLAVARSTVA OPĆINE BAKAR DJEČJEM
VRTIĆU »PČELICE« U ŠKRLJEVU**

**PREDLOŽENI POSTUPAK
JE METODA PRITISAKA**

Izvijestujemo vas da je Poglavarstvo Općine Bakar, na sjednici održanoj 9. svibnja 1994. godine raspravljalo vaš zahtjev »za hitan prijem poradi rješavanja financijskog statusa korisnika usluga dječjeg vrtića«.

No, zaključak je da Poglavarstvo nije dužno primiti roditelje, niti da bi to u ovom slučaju bilo svrhaodno. Čiji predloženi postupak više je nekakva metoda pritiska i ucjena. Stoga vam skrećemo pozornost prema naputku nadležnog Ministarstva, da jedinice lokalne samouprave nisu dužne subvencionirati djelatnost dječjih vrtića kao što je vaš, te da ti vrtići mogu biti prepušteni i izbiću.

Sa štovanjem,

Fotografija 12: Izvadak iz novina – privatni vrtići o bezuspješnosti rješavanja problema participiranja privatnih vrtića od strane općine, 1994. godina (iz privatnog arhiva vlasnice Ike Sep)

Vlasnici i korisnici privatnih dječjih vrtića su postupno, promatrajući nerazumijevanje lokalnih vlasti i čelnika lokalne samouprave pa čak i Ministarstva kulture i prosvjete, sve više isticali svoju ogorčenost i nezadovoljstvo. Isticali su da oni ne moraju sami voditi računa o svome poslovanju jer u Puli su, primjerice svi vrtići u to vrijeme bili izjednačeni. Iako je gradska vlast pružala nedostatnu financijsku dotaciju tri privatna vrtića na području Grada Rijeke, privatni vrtići u općinama izvan Rijeke nisu dobivali nikakvu pomoć.

Fotografija 13: Pokušaji rješavanja problema sufinanciranja privatnih vrtića, 1994. godina (iz privatnog arhiva vlasnice Ike Sep)

Godine 2004. dječji vrtić “Pčelice-Škrljevo” otvorio je svoju podružnicu “Loptica” na lokaciji “Viškovo”. Nakon što su napunili svoje kapacitete, postali su jednim od najaktivnijih vrtića u općinama Škrljevo i Viškovo. Svoju opstojnost su osigurali kvalitetnim programom i radom, otvorenošću prema zajednici, dobrom suradnjom s roditeljima, stalnom edukacijom djelatnika, konstantnim ulaganjem u objekte i okoliš te brojnim aktivnostima, projektima i humanitarnim radom. Prikupljenim novcem od humanitarnih prodaja sudjeluje se u projektu “Za djecu Afrike” te za pomoć potrebitima u vrtiću, kao i za razne manifestacije koje vrtić organizira zajedno sa roditeljima (Fotografija 14 i Fotografija 15).

Fotografija 14: Obavijest o humanitarnoj prodaji na Korzu, 2021.

Humanitarna prodaja Korzo
46 fotografija

Danas je veliki dan! Finale humanitarne akcije SVE ZA NAŠU DJECU! Festival humanosti je službeno započeo, a naše vrijedne Pčelice i Loptice za vas su pripremile lijepe stvari i očekuju vas na svom humanitarnom štandu na Korzu. Veselimo se vašem dolasku!

 38 5

[Prethodno](#) [Dalje](#)

Fotografija 15: Fotografiranje u vrtiću povodom obilježavanja Olimpijskog dana, svibanj, 2022.

5. ZAKLJUČAK

Počeci institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj ukazuju na predškolsku praksu koja je išla ukorak s europskom praksom. Prvo zabavište je opisala Antonija Cvijić udarivši temelje predškolskog odgoja. Nekadašnje institucije karakterizirale su brigu za njegu, prehranu, čistoću i red te izravno poučavanje. Konstruktivistička paradigma ističe novi odnos djeteta, odgajatelja i svih sudionika u odgojno-obrazovnom sustavu te se izravno poučavanje zamjenjuje izravnim iskustvom djeteta. Institucije predškolskog odgoja su se razvijale u skladu s društvenim promjenama o čemu govore mnogi zakoni koji su provedeni. Odgajatelj u profesionalnom smislu je u današnje vrijeme osoba koja je završila Sveučilišni studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te radi u predškolskim ustanovama, no kroz povijest su odgajatelji prvotno bili osposobljavani za rad s djecom predškolske dobi kroz tečajeve. Također se i njihova uloga mijenjala. Bihevioristički orijentirani kurikulumi su u početku bili usmjereni na odgajatelja koji je bio dominantan u odnosu na dijete te je unaprijed planirao program. Ključno je bilo kognitivno znanje, rigidni programi su zapostavljali dječje individualne osobine i potrebe te su se bazirali na prosječnu djecu. Tradicionalne predškolske ustanove su bile usmjerene na kontroliranje djece autoritarnim ponašanjem odgajatelja. Ovdje djeca nisu imala slobodu izbora ući u vrtić i uzeti bilo koju igračku, a slobodne aktivnosti su bile osmišljavane. Anka Došen-Dobud je utjecala na to da su danas slobodne aktivnosti zaista slobodne (a ne ponuđene). Kurikulum je 1991. godine promijenjen te se polazi od djeteta samog koje uči istražujući kroz igru, poštuju se individualne potrebe i odgajatelj je podrška djetetu. Takvo učenje se temelji na humanističko-razvojnoj koncepciji odgoja i obrazovanja i na teoriji konstruktivizma. Kroz zakonske propise, odgajatelj je razvijao poželjne osobine u radu s djecom te postaje podupirač i posrednik u stjecanju novih iskustava. Danas je dijete stavljeno u prvi plan te ima slobodu izbora. U suvremenim predškolskim ustanovama odgajatelji se prilagođavaju djetetu i usklađuju kako bi se u vremenu stalnih promjena pripremili za neizvjesnu budućnost.

6. LITERATURA

1. Babić, N. i Irović, S. (1999). Ciljevi institucionalnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj od 1945. do 1990. godine. *Dijete, vrtić, obitelj*, 5 (17), 3-9.
2. Baran, J., Dobrotić, I. i Matković, T. (2011). Razvoj institucionaliziranog predškolskog odgoja u Hrvatskoj: promjene paradigme ili ovisnost o prijašnjem putu?. *Napredak*, 152 (3-4), 521-540.
3. Batinić, Š. (2013). Prve riječi o zabavištima u Hrvatskoj. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 7-9.
4. Burić, H. (2013). Nosilo me oduševljenje djecom. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 16-19.
5. Cvijić, A. (1895). Rukovođ za zabavište. Zagreb: Naklada Hrvatsko-pedagoško književnog zbora
6. Došen-Dobud, A. (2019.) Nove slike iz povijesti predškolskog odgoja. Zagreb: Novi redak.
7. Hansen Kirsten, A., Kaufman Roxane, K., Burke Walsh, K. (2004). Kurikulum za vrtiće. Razvojno primjereni program za djecu od 3 do 6 godina. Zagreb: Biblioteka Korak po korak.
8. Majhut, B. (2013). Počeci hrvatske slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 20-22.
9. Matijević, M., Bilić, V., Opić, S. (2016). Pedagogija za učitelje i nastavnike. Zagreb: Školska knjiga
10. Mendeš, B. (2013). Od pedagoškog tečaja do sveučilišnog studija. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 2-3.
11. Mendeš, B. (2015). Početci institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj i njegova temeljna obilježja. *Školski vjesnik*, 64 (2), 227-250.
12. Mendeš, B. (2018). Profesionalno obrazovanje odgojitelja predškolske djece. Od jednogodišnjeg tečaja do sveučilišnog studija. Zagreb: Golden maketing – Tehnička knjiga.

13. Mendeš, B. (2020). Prema suvremenom dječjem vrtiću. Pedagoška kretanja i promjene u sustavu ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
14. Mijatović, A. i sur. (1999). Osnove suvremene pedagogije. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
15. Miljak, A. (2009). Življenje djece u vrtiću. Novi pristupi u shvaćanju, istraživanju i organiziranju odgojno-obrazovnog procesa u dječjim vrtićima. Zagreb: SM naklada.
16. Miljak, A. (2015). Razvojni kurikulum ranog odgoja. Model Izvor II. Zagreb: Mali profesor.
17. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2011). Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb: Republika Hrvatska.
18. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2014). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Zagreb: Republika Hrvatska.
19. Petrović-Sočo, B. (2009). Mijenjanje konteksta i odgojne prakse dječjih vrtića. Zagreb: Mali profesor.
20. Petrović-Sočo, B. (2013). Razvoj modela kurikuluma ranoga odgoja i obrazovanja. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 10-13.
21. Sabor pedagoga Hrvatske (2003). Odgoj, obrazovanje i pedagogija u razvitku Hrvatskog društva. Zbornik radova sabora pedagoga Hrvatske. Zagreb: Hrvatsko pedagoško-književni zbor.
22. Serdar, E. (2013). Počeci institucionalnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 4-6.
23. Slunjski, E. (2001). Integrirani predškolski kurikulum. Rad djece na projektima. Zagreb: Mali profesor.
24. Uredništvo (2013). Razvoj sustava predškolskog odgoja od 1945. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 14-15.
25. Vučemilović, Lj. (2013). Počeci razvoja sestrinstva u predškolskim ustanovama. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 30-31.

7. PRILOZI

Prilog 1: Raspored sati za zimu (zabavište)

Raspored sati za zimu.
a) za niži odio.

Point Varaždin

Dani	Prije podne od $\frac{1}{2}$ 9— $\frac{1}{2}$ 12 sati.				Poslije podne od 2—4 sata.				
Ponedjeljak	M o l i t v a	Poučni razgovor	Slobodna igra	O d m o r	M o l i t v a	Slaganje letvica	Pripovijedanje	M o l i t v a	
Utorak		Učenje naizust	Pokretne igre			Pregibanje papira	Slaganje sjemenja		Pjevanje
Srijeda		Ponavljanje poučenoga razgovora	Slobodna igra			Slaganje pločica	Slaganje kolutica		Pripovijedanje
Četvrtak		Učenje naizust	Redovne vježbe i koračnice			Navođenje slamčica	Slaganje gumbića		Igre prstima
Petak		Pripovijedanje	Pokretne igre			Gradenje I. Fröbelovom građ. kutijom	Razvrstanje sjemenja		Pjevanje
Subota		Kratko ponavljanje gradiva ovoga tjedna	Redovne vježbe i koračnice			Pregibanje papira	P r o s t o		

210

111111111

Cvijić, A. (1895). Rukovod za zabavište. Zagreb: Naklada Hrvatskog pedagoško-književnog zbora. Preuzeto sa <http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=2860&H=&vrsta=tis&grupa=Tiskara%20Albrecht,%20ZAGREB&lang=hr&broj=1>

Prilog 2: Nastavni plan tečaja za zabavišne učiteljice 1878. godine (Mendeš, 2018).

Nastavni predmet	Tjedni fond sati
Nauk vjere	1
Odgojoslovje i teorija zabavišta	3
Praktične vježbe u zabavištu	8
Jezikoslovna i stvarna obuka	6
Prostoručno risanje	2
Mekaničke radnje	2
Pjevanje	2
Tjelovježba	1
UKUPNO:	25

Prilog 3: Predmeti zastupljeni u nastavnim planovima i programima tečajeva za odgajatelje (1945. – 1948./49.)

Naziv predmeta	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
	3 mj.	4 mj.	6 mj.	5 mj.	8 mj.	10 mj.	10 mj.
Hrvatski ili srpski jezik	+	+		+	+	+	+
Književnost					+	+	+
Ruski jezik		+			+	+	+
Povijest umjetnosti/ Povijest umjetnosti s crtanjem					+	+	+
Povijest glazbe					+		
Opća povijest				+			
Povijest južnih Slavena			+				
NOB/ Povijest NOB/ Povijest NOB i politički odgoj/ Povijest FNRJ i NOB	+	+	+	+	+	+	+
Ustav i zakoni FNRJ						+	+
Razvoj ljudskog društva	+	+	+	+	+	+	+
Zemljopis	+	+	+	+	+	+	+
Prirodopis/ Biologija s botanikom i zoologijom			+	+	+	+	+
Razvoj biljaka i životinja		+					
Anatomija/ Anatomija i fiziologija		+	+	+		+	+
Osnovi lične i socijalne higijene/ Higijena	+	+	+			+	+
Infektivne bolesti/ Zarazne bolesti		+		+	+	+	+
Njega bolesnika/ Njega bolesnika i prva pomoć			+	+			
Prva pomoć				+	+	+	+
Prehrana/ Prehrana i kućanstvo	+	+	+	+	+	+	+
Kemija				+	+	+	+
Fizika				+	+	+	+
Matematika				+		+	+
Gimnastika/ Tjelesno vježbanje/ Kurs za fiskulturu	+	+	+	+			
Dječja književnost/ Književnost za djecu		+	+	+	+	+	+
Lutkarstvo				+	+		
Kurs za glazbu i pjevanje/ Pjevanje	+	+	+	+	+	+	+
Sviranje (glasovir)					+		
Ritmika, Ritmika i pokretne igre			+	+	+	+	+
Crtanje/ Crtanje i modeliranje		+				+	+
Ručni rad/ Politehnički radovi		+	+	+	+	+	+
Njega djeteta	+		+	+	+	+	+
Administracija		+	+				
Opća psihologija/ Psihologija	+	+	+	+	+	+	+
Razvojna psihologija				+	+	+	+
Opća pedagogija/ Pedagogija	+	+	+	+	+	+	+
Povijest pedagogije						+	
Socijalna politika	+						
Socijalna pedagogija		+					
Organizacija dječjih domova i obdaništa	+	+	+	+	+	+	+
Metodika A, B	+	+	+	+	+	+	+
Fiskultura školske djece						+	
Praktični rad A, B	+	+	+	+	+	+	+
Jutarnja gimnastika		+	*	*	*	*	*

Prilog 4: Nastavni plan i program studija predškolskog odgoja na Pedagoškim akademijama u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku šk.god. 1971./1972. (zajedničkog i posebnog studija, kolegiji) (Mendeš, 2013).

